

Dr . Ağşın Ağkəmərli

Bizi Yaşadan Tarix

İskəmər (İsmi Kəmər)

ایسکمر

İskəmər
1999-1378

-20292-

Bizi Yaşadan Tarix İskəmər

Yazar : D. Ağşın Ağkəmərli

Naşiri : Nəşr Firuz

Dizayn: Simin Arvand

Texniki Redaktor : Ərsalan Fəsih

Elmi Redaktor:

Yığan :

Basın Evi :

Basın ili :

Hər hansı haqq yazarındır.
((Mişov Kültür Dərnəyi))

Kitabın İçindəkilər

Ünvan.....	Səhifə
Bir neçə	8
On söz	12
Güney bölgəsi haqqında ümumi biliklər.....	28
Qışla gələn ilk Bahar	48
Qalabaşı itkin tarix	70
Qoçlar	80
Ağdaş səssiz tarix.....	86
İskəmər toponimi	92
Qafıanqala təpəsi.....	116
İskəmər in Hamamı.....	122
İskəmər də tamaşa	126
İskəmər in Banlı bucağı	138
Geyimlər	144
İskəmər folklorunda atalar sözü.....	148
İskəmər də bayram tərənələri	164
İskəmər də Təkəm oyunu	170
Çərşəmbə axşamı.....	172
İskəmər də toy adətləri	176
Arzulama	180
Laylalar	186
İskəmər İmamzadəsinin hekayəsi	190
Aşıq Mirzə Məmi İskəmərli	196
Bayatı	204

Tülkü nağılı	212
Hadı – Hudu	216
Uşaq oyunları	218
İnamlar	220
Ürək yandırmaclar	226
Qorxutmaq	228
Danlaq	230
Yanıltmac	232
Qarğış	234
And	236
Dualar	238
Mal bölən tülkü	240
Tapmaca	242
İskəmərdə xalq təbabəti.....	244
Uşaq qırx çıxarmaq.....	248
Son söz.....	252
Şairlərin şe'rindədir kəndimiz	254
Güney bölgəsində araşdırılması gərək olannələrvar?	258
Təşəkkür.....	308
Qaynaqca	310
Kitaba aid şəkillər.....	313

Bir neçə söz

**Sahibsiz məmləkətin batması haqdır
Sən sahib çıxdıqca bu məmləkət
batmayacaqdır.**

Məmməd Akif Ərsoy

1950-ci ildən başlayaraq Azərbaycanda, xüsusilə, Güney və İskəmə tarix və mədəniyyət təxribatı dost-düşmən ələmə həyata keçirilmişdir, dost bilməzlikdən düşmən işə bilə-bilə təxribat apardı. İskəmənin tarixi hamamı təxrib oldu, Qaravolxana (Qaraqul) yıxıldı, Ağdaş parça-parça parçalandı, Qoçlar oğurlandı, məzarlar söküldü, məzar daşları yox oldu, Kaplanqala (Qapalanqala) dəfələrlə alt-üst oldu, Çəşmə məscid və digər məscidləri bərpa edəcəyik deyə uçurtdular, İskəmənin tarixi ilə əlaqədar olan dörd qucağa sığmayan Göl qırağındakı söyüd ağaclarını qurudub didbindən qopardılar, təpələrini deşik-deşik etdilər. Amma bunlara kimsə dur demədi, hətta çöllərin, kütəçələrin¹, kövsənələrin² adını belə

¹ Yuxarı küçə = Dehqani Azad- Dəyirman küçəsi = Asiyyə

² Təkəli = Xəlilabad

dəyişdilər, yenə kimsə özünə almadı. Hətta İsmikəmərin¹ adını dəyişəndə belə kimsə ona yox demədi.

Bu millətin varlığı ilə əlaqədar hər şeyi yerli-dibli yox etdilər. Bir kəs buna uf demədi, nə var ki, xalq öz kimliyinə, tarixinə və keçmişinə yad olsun. Bu təhqirə görə kənddən gedənlər kəndin adını çəkməkdən utandılar, kəndə dönməkdən çəkildilər, dönəndə də ayrı bir dildə danışdılar. Buranı yad, buranı özgə bildilər, buranı bədbəxtlik, yoxsulluq ocağı dedilər. Özgəyə yaxşı nöqəz-qul olmaq üçün özünə və milli varlığına yad olmaq əsas şərtlərdən biridir. Bu tarixi araşdırmağa başladığım zaman çoxu bizi ağılsız sandılar, bəzilərinin də bizə ürəyi yandı, ona görə də başımıza ağıl qoydular: "Oğul qayıt get pul çıxartmanın dalınca, səfehləmə ! Bunlardan adama iş olmaz ..." Dalımızca da nələr getdi qalsın ... Amma bəziləri də saatlarca bizim yersiz suallarımızı səbirlə, təmkinlə cavab verdilər, onları vaxtlı-vaxtsız rahatsız etdik. Amma yox demədilər, bizi açıq ürəklə, sayğıyla qarşıladılar.

Biz də arı kimi hər çiçəyin şəhdini ordan-burdan topladıq. İskəmərin evlərini qapı-qapı döyüb, çöllərini, yollarını addım-addım dolandıq. Düşünürdük ki, bəlkə dinləmədiyimiz, duymadığımız bir sözü eşitdik. Bu iş tam yeddi (7) il çəkdi. Hər dəfə yeni bir şey öyrəndiyimizə çox sevindik, xüsusilə kitabın çap olmasından və yanlış getməsindən qorxdum.

Güntümüz gündən-günə gözəl olsun, keçmişimiz öyrənilsin, nəsil-dən-nəsilə qorunsun deyə düşündük. Elə buna görə Azərbaycanda çıxan kitabları oxumağa başladım və Azərbaycan Elmlər Akademiyasında bu haqda öyrəncilərin əlyazmalarını uzun zaman gözdən keçirdim. Umumiyyətlə

arzu etdik ki, imkan daxilində kitab elmi-akademik səviyyədə olsun. Bu düşüncənin əsasında bu sahədə olan bilim adamları ilə danışmaqdan çəkinmədik, onların məsləhətlərini bir-bir dinləyib qeydə aldım. Nəhayət İskəmərdən ümumi bilgi arxeologiya və etimologiya sahələrində mə'lumat topladıq. Onları elmi səviyyədə əsaslandırmaq üçün bəzilərinə dərinləşməyə başladım, dağlarının, qayalarının, qalalarının üstündən bir ad deyə yaxud bir daş deyə keçmədik. Uzun-uzun düşündük. Bununla belə heç bir iddiamız yoxdur ki, bütün dediklərimiz doğru-gerçəkdir, bəlkə də müəyyən səhvlərə yol vermişik. Ancaq məqsədimiz təmiz olub təkcə bir arzu-istəyin əsasında dayandıq, öyrənciliyimizi itirmədən yeni nəsillərə bəzi şeyləri öyrətməyə çalışdıq. Buna görə hər bir baxımdan hörmətli oxucularımızın məsləhətlərini, tənqidlərini dinləməkdən sevinərik.

Buna görə də həyatı sonsuz bir oxul düşünürük, niyə ki tarixi unutmaq yeni fəlakətlərə yol açmaq deməkdir.

Ağşın Ağkəmərlı

¹ İskəmə (İsmikəmə) = Sifidkəmə

Ön söz

UZAQ KIMMERLƏR VƏ YAXIN KƏMƏRLİLƏR

Tarixdə bilinməyən, öyrənilməyən və öyrənilməsi asan olmayan çox mövzular var. Bu mövzuların zamanında öyrənilməsinin də özünəməxsus səbəbləri olur. Tədqiqat işi görən alimlər mövzusu ilə bağlı çox mənbələrə baş vurur, çox şeylər öyrənir, lakin öyrəndiyi, araşdırdığı mövzu bəzən ona imkan vermir ki, kənara çıxsın, rast gəldiyi daha vacib məsələlərə də ayrıca əsər həsr etsin. Bəzən də tədqiqatçı gördüyü, öyrəndiyi məsələlərdən bilərək yan keçir, atalar demiş "bir daş altı – bir daş üstüdə" qoyub gedir. Bax bu, elmdə təəssüf doğuran işdir.

Qədim Dünya və qədim Şərq tarixi ilə bağlı aparılan çoxsaylı araşdırmalarda, nəşr olunan kitab və məqalələrdə tarix səhnəsində çox həlledici rola malik olan oykumen, kimmer, kuman, skif və başqa xalqlardan bəhs olunur. Lakin türk soylarına aid olan bu qədim xalqların etnik mənşəyini bilərəkdən ya açıqlamırlar, ya da onu "hind-avropa" mənşəli xalqlar elan etməklə əsaslı olaraq istiqaməti başqa tərəfə yönəldirlər. Yalnız bizanslı yazarların (məsələn İohan Ses, İohan Kin, Nikifor Vasilika və b.) bəzilərinin son dönəm tarixi əsərlərində kumanların və skiflərin türkdilli xalq olduqları açıqca göstərilir. Sual olunur: bəs tarixdə uzun əsrlər boyu yaşamış, geniş əraziləri, güclü dövlətləri olan bu xalqları dillərini, etnik mənsubiyyətini dəyişməyə vadar edən

nə səbəblər ola bilərdi? Təəssüf ki, buna cavab yoxdur. Kimmerlərdən bəhs edən tarixi araşdırmalar da, demək olar, bu vəziyyətdədir və kimmerlərin tarix səhnəsindən çoxdan silinib getdiklərini söyləməkdədirlər. Bəs necə ola bilər ki, Şərqdə imperiya quran assuriyalıların güclü imperiyaları 2400 il bundan öncə dağılmışdır, əhalisi qonşu ölkələrə səpələnmiş və sonradan dövlətləşə bilməsələr də varlıqlarını itirməmişlər. Hazırda assuriyalılar yaşayırlar və qədim dillərinin daşıyıcıları kimi mövcudluqlarını davam etdirirlər. Yənə də sual olunur: necə olur ki, qonşu xalqlara və öz ərazisində yaşayan başqa xalqlara, daim əziyyət verən, o cümlədən ətraf dövlətləri daim təzyiqlə altında saxlayan, aramsız hücumlarla talançılıq müharibələri aparan dövlətin əhalisi bu günə kimi yaşayır və varlığını davam etdirir, lakin Babillilərlə Midiyalılarla birlikdə düşməyə qalib gələn kimmer və skif xalqlarının nümayəndələri yer üzündən silinib gedirlər? Müasir tarix kitablarında bu suallara cavab tapmaq çətindir.

Tarix göstərir və sübut edir ki, keçmişdə yaşamış xalq güclü və zəngin mədəniyyətə malik olubsa onların tarixdə izləri arxeologiyada, toponimiyada və yaxud qonşu xalqların dillərində qorunub saxlanmalı, haradasa üzə çıxmalıdır. Son yüz ilin arxeoloji, toponim araşdırmaları göstərir ki, kimmerlər kumanlar və skiflərlə (iskitlərlə – tursakalarla) bağlı maraqlı və zəngin arxeoloji dəlillər var, Sibirdən Fransa ərazisinə, Macarıstandan Çexiyaya, Sloveniyaya, Bolqarıstan və İtaliyaya qədər ərazilərdə, Türkiyə, İran, İraq, Suriya, İsrail və Rusiya və Qafqaz bölgələrində kimmer, skif-saq, kuman xalqları ilə bağlı çoxlu toponimlər bu gün də yaşamaqdadır. Kimmerlərlə bağlı son zamanlar məqalələr yazan rus alimi, M. Poqrebova "Qamir ölkəsinin" assur məsələlərinə görə lokalizasiyası (yer təyini) adlı məqaləsində Urartu çarı I Rusanı məğlub edən "Qamir ölkəsinin stabil siyasi

Hörmətli oxucu,

“Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 18-ci və 19-cu maddələrinə uyğun olaraq müəlliflik hüququnun qorunması məqsədilə əsərin tam mətni ilə Kitabxananın oxu zalında tanış ola bilərsiniz.

